

PARALELA 45

Supliment de cultură
al ziarului
"Renașterea bănățeană"

◆ Nr. 6788
◆ 8 mai 2012
◆ 8 pagini

Nu se comercializează separat

Misterele din jurul daco-geților sunt departe de a înceta să ne uimească

Istoricul de artă româno-francez Leonard Velcescu și-a expus, la Timișoara, cercetările privitoare la statuile dacilor din inima Romei antice

De mai mulți ani, istoricul de artă româno-francez dr. Leonard Velcescu (în prezent, cercetător CRHISM la Universitatea "Via Domitia" din Perpignan, Franța) se străduiește să readucă în atenția specialiștilor și publicului larg un fenomen cultural cu semnificații încă greu de evaluat: reprezentările statuare ale dacilor din Roma antică. Realizate, în marea lor majoritate, în deceniul care a urmat cuceririi Sarmizegetusei (106 d.Hr.) de către legiunile Romei, imaginile în piatră ale dacilor nu s-au limitat la cunoscutele metope de pe Columna lui Traian, ci au împodobit și Forul lui Traian din capitala imperială (centrul politic al lumii euro-mediteraneene vreme de aproape un mileniu), impresionând prin dimensiunile lor, rafinamentul execuției artistice, calitatea materialului folosit, număr ș.a.m.d., dar mai ales prin strania particularitate că exponenții unui popor cucerit după lupte grele au fost reprezentați de învingătorii lor în posturi demne, majestuoase, fapt fără precedent în arta statuară antică în raport cu oricare alt adversar al Romei.

- Domnule Leonard Velcescu, vă propun să clarificăm, pentru început, contextul acestor reprezentări statuare – știut fiind, pe de o parte, faptul că arta imperială juca, și atunci, un covârșitor rol de formare a mesajului politic (de propagandă, cum s-ar spune astăzi), iar pe de alta, că reprezentarea statuară a dacilor în Forul lui Traian, cel mai important spațiu public din capitala imperială antică, era imposibilă în afara unei voințe ferme a autorității politice a vremii.

- Într-adevăr, este un fapt total ieșit din comun ce s-a întâmplat la Roma în perioada domniei împăratului Traian (98-117 d.Hr.). Imediat după cuceririle făcute de romani în Dacia (106 d.Hr.) Traian a ordonat să se înceapă realizarea, sub conducerea vestitului arhitect Apolodor din Damasc, a celui mai mare mare și mai majestuos For ce a existat vreodată în Imperiul roman, ansamblu arhitectural inaugurat în anul 112 d.Hr. Descoperirile arheologice efectuate în Forul lui Traian, precum și reconstituirile realizate de specialiști italieni și americani au arătat că pentru acest vast complex arhitectural au fost realizate două serii de statui de daco-geți, diferite ca dimensiuni, care aveau un loc bine stabilit în perimetrul acestui For, la înălțime, ca false cariatide, situate la nivelul aticelor porticurilor curții interioare, deasupra fiecărei coloane de susținere a galeriilor acestor porticuri, precum și la nivelul fațadei exterioare (partea sudică) a *Basilicii Ulpia*. Statuile aveau dimensiunile de 2,68 m (pentru cele de la nivelul porticurilor, în marmură albă) și 3,084 m (cele de pe fațada părții de sud a clădirii *Basilica Ulpia*, în marmură colorată de tip *pavonazetto* și marmură albă). Tot pentru acest For, în afară de aceste două serii de sculpturi de geto-daci menționate mai sus a mai fost realizată și o alta în porfir roșu-vișiniu și marmură albă, pentru *Porticus purpuretica*, situat în acest For, ansamblu arhitectural menționat în literatura antică, neidentificat încă în ziua de azi.

- Câte reprezentări statuare ale dacilor apreciați că s-ar fi putut afla în For, la vremea inaugurării sale și câte au fost identificate până în prezent? Care sunt caracteristicile principale ale lor?

- Cu aproximație, numărul acestor sculpturi monumentale de geto-daci poate fi estimat cam în jur de o 100 de statui: cele din marmura albă, de 2,68 m, ce erau situate la nivelul aticelor porticurilor perimetrului curții interioare a Forului lui Traian, cele din *pavonazetto* și marmură albă de pe fațada de sud a clădirii *Basilica Ulpia*, plus cele din porfir roșu-vișiniu și marmură albă care au făcut parte din *Porticus purpuretica*.

Continuare în pagina 6

Europa urcă pe scenele Timișoarei

Ediția 2012 a Festivalului European al Spectacolului și al Dramaturgiei Românești a debutat sâmbătă, cu spectacolul "The Theatre" al companiei cehe "Farm in the Cave"

Teatrul Național "Mihai Eminescu" îi invită pe timișoreni să celebreze artele spectacolului sub cerul liber, alături de companii din țări cu o puternică tradiție în teatrul de stradă precum Polonia și Spania. Reunind spectacole multidisciplinare (multimedia, circ, teatru-dans), mustind de îndrăzneală și deschise spre experimentul teatral, secțiunea *outdoor* a **FEST-FDR 2012** (Festivalul European al Spectacolului și al Dramaturgiei Românești) va transforma Piața Victoriei și parcul din centrul orașului în imense săli de teatru, spații de sărbătoare dedicate comunității timișorene. Pentru a doua oară la Timișoara, după spectacolul eveniment al ediției trecute de festival, "Time of Mothers", polonezii de la **Osmego Dnia** revin în Piața Victoriei cu un nou regal teatral, spectacolul "Arca". Creație colectivă a artiștilor care au scris istoria din perspectiva disidenței anticomuniste prin teatru în Polonia, "Arca" ne amintește că era marilor călătorii nu a apus. Refugiați politic, nomazi sau pelerini neobosiți în căutarea tărâmului făgăduinței, răstăcitorii acestui nou secol nu încetează niciodată să viseze la căldura unui cămin, real sau spiritual, spațiu în care amintirile prind viață, templu și loc al sărbătorii, dansului și bucuriei. Producția va avea două reprezentații consecutive, **astăzi, 8 mai și mâine, 9 mai**, de la ora 22. **Vineri, 11 mai și sâmbătă, 12 mai**, de la ora 22, va fi rândul spaniolilor de la **Senza Tempo** să împărtășească propria viziune asupra despre nomadismul urban în secolul XXI. Folosind limbajul contemporan al teatrului-dans, combinând elemente de circ și artă video și reunind o echipă multidisciplinară, provenind din contexte culturale și lingvistice diferite (artiști din Spania, Germania, Brazilia, Franța), piesa "A+ lucruri pe care nu ți le-am spus niciodată" vorbește despre libertatea utopică a drumului, despre acel *no man's land* dintre desprinderea de rădăcini și incertitudinea viitorului. "Vrem să vorbim despre iluzia libertății, despre cei ce pornesc mereu pe alte cărări în căutarea diversității sau doar încercând să fugă de propriul trecut; despre lumile ascunse în interiorul sufletului uman, lucruri despre care fiecare se ferește să vorbească: despre paradisul, purgatoriul și infernul dinăuntru", dezvăluie regizoarea Inés Boza. Cu o importantă experiență în spectacole *outdoor* pline de culoare și magie, compania **Theatre Feta** (Polonia) îi invită pe timișoreni la un picnic în parc. Spectacolul pe care polonezii îl vor prezenta **joi, 10 mai**, de la ora 18, în Parcul Civic (lângă Sala 2 a Teatrului Național), recrează umanitatea pornind de la metafora gastronomică, aseasonată cu imagini ale culturii pop și metafizică senzuală. Simplu și extrem de viu, spectacolul "Bucătarii buclucași - Odiseea Gastronomică" e un spectacol savuros despre viață și Apocalipsă. **Vineri 11 mai**, tot de la ora 18, compania va prezenta spectacolul "Firul Ariadnei", având titlul împrumutat de la o pictură semnată de artistul polonez Waldemar Marszałek. În interpretarea celor de la **Feta**, firul Ariadnei devine un simbol al căutării continue a sensului vieții, care permite deținătorului să hoinărească în siguranță prin timp și spațiu.

Modernitatea clasicității versus Clasicitatea modernității

Premiera de la Teatrul Național "Mihai Eminescu" Timișoara, cu **Gaițele** de Alexandru Kirițescu, în regia lui Ion-Ardeal Ieremia, decorurile lui Mihai Păcurar și costumele Stelei Verebeanu, precum și **Livada cu vișini** de A. P. Cehov, așezată mai demult în repertoriul Teatrului Maghiar Csiky Gergely, în regia lui László Sándor și scenografia lui Csík György, acoperă aceste sintagme paradoxal antinomice, însă în corelații perfect adecvate viziunilor regizorale și performanțelor interpretative ale celor două echipe de actori. **Gaițele** e o producție de succes prin

modalitatea cu totul relaxată de a trata grotescul și macabru, aducându-le în zona unui comic firesc și accesibil publicului nu foarte inițiat dar și pervertindu-le la condiția unui pretext meditativ, ce permite extrapolări în zona politicului și a moralei, în care personajele devin, mai mult decât niște tipologii, așa cum le gândise Kirițescu, niște simboluri ale unor valori, în aceeași măsură consacrate dar inevitabil controversate pentru publicul rafinat și datat la conexiuni și conotații.

Continuare în pagina 8

Misterele din jurul daco-geților sunt departe de a înceta să ne uimească

Istoricul de artă româno-francez Leonard Velcescu și-a expus, la Timișoara, cercetările privitoare la statuile dacilor din inima Romei antice

Urmare din pagina 1

Subliniem un fapt deosebit de important: marea majoritate a acestor sculpturi au fost realizate de artiști oficiali romani în momentul când arta romană se afla la apogeu, adică calitatea reprezentării figurii umane atinsese cel mai înalt grad artistic.

- Există diferențe semnificative între aceste reprezentări monumentale și reprezentările dacilor de pe Columna lui Traian? Diferențele constatăte ar putea sugera prezumția că, în vreme ce pe Columnă sunt înfățișate cu precădere personaje generice ale evenimentelor din timpul războaielor daco-romane, statuile din Forul corespund unor personaje cu individualitate concretă, eventual selectate din aristocrația dacă a momentului?

- Comparații (în sensul de valoare artistică și iconografică) se pot face între figurile daco-geților "modelate" pe metopele Columnei lui Traian cu cele ale statuilor de geto-daci: marea calitate sculpturală și iconografică caracterizează

aceste opere, aceste reprezentări ale daco-geților; figurile lor pot fi considerate ca fiind adevărate portrete (în sensul de reprezentare ce redă afinități evidente cu modelul sculptat) ce particularizează fiecare personaj de daco-get reprezentat în arta romană. De asemenea, fizionomia lor aparte, naturală și demnă, caracterizează aceste reprezentări. Studiată cu multă atenție, toată această bogată și diversă iconografie a geto-gacilor reprezentată în sculptura romană, atât pe metopele Columnei lui Traian, precum și în arta statuară, se observă mai multe detalii importante: trăsăturile figurilor tuturor personajelor (bărbați, femei și copii) au fost realizate cu un mare profesionalism artistic de către artiștii romani. Fiecare personaj a fost redat individualizat, fiecare figură a fost restituită cât mai fidel posibil cu aceea a modelului (personajului) real. Se poate afirma chiar că toate trăsăturile ce caracterizează chipul fiecărui daco-get au fost transpuse în mod minuțios în piatră și se poate vorbi aici de adevărate portrete. Perioada respectivă a domniei lui Traian (98-117 d.Hr.) a marcat o etapă foarte importantă în arta sculpturală romană: marea calitate artistică și iconografică a portretului. Deci, aceste portrete au fost desenate și sculptate după viu, după modele reale, adică daci, sau prizonieri daci au servit ca studiu pentru a fi reprezentați în basoreliefurile Columnei lui Traian și pentru statuile Forului acestuia. Cum am spus mai înainte, toată această iconografie este de o înaltă calitate artistică și iconografică, fiind de o mare importanță pentru istoria artei antice. Artiștii romani au înțeles și, în același timp, au simțit că, înainte de a vedea, studia și reda fizionomia fiecărui personaj (aspectul fizic exterior) trebuia observat, decriptat și înțeles aspectul interior, psihic (momentul psihic) al fiecărui «model». Aceste reprezentări iconografice ale daco-geților au permis de a se înțelege mai bine secretul valorii portretistice romane; pentru fiecare reprezentare de fapt sunt două portrete redade, un portret exterior, fizic, și un portret interior, psihic, și în acest fel suportul neînsuflăit al pietrei ce redă chipului personajului capătă «viață»: aici constă secretul și prestigiul artei portretului școlii romane din timpul domniei lui Traian. Despre portretul regelui Decebal, identificat în arta statuară, se pot spune următoarele lucruri. Din numărul impresionant de statui de daci studiate, câteva sculpturi mi-au atras atenția în mod deosebit, pentru marea lor asemănare între ele, fiind singurul personaj dac reprezentat în sculptura statuară romană de mai multe ori. Trei sculpturi monumentale de daci în *ronde-bosse* prezintă similitudini uimitoare cu figura lui Decebal reprezentată în basoreliefurile Columnei lui Traian, și în mod special cu cea din scena XXIV, confruntarea dacilor cu romanii în bătălia de la *Tapae*. Aceste statui de daci le-am propus ca reprezentând aceiași persoană, ca fiind, probabil, regele Decebal. Logic, artiștii romani nu puteau să reprezinte în sculptură un dac oarecare, de mai multe ori, ci o persoană foarte importantă din rândul lor. Aceste portrete de nobili

daci propuse ca reprezentând, de fapt, una și aceeași persoană, regele Decebal, se află la Roma, la Muzeul Vaticanului, sala *Braccio Nuovo*, la Florența, *Giardino di Boboli* și la *Museo dell'Opera di Santa Maria del Fiore*.

- De ce este atât de neobișnuită această reprezentare a dacilor în Forul lui Traian? Cum credeți că se poate explica atitudinea unor cuceritori de a onora prin artă, la doar câțiva ani distanță de momentul războiului, elita unui popor învins?

- Cu ce scop au fost realizate aceste statui de Daci, «simplă» propagandă politico-militară? În Forul lui Traian a fost realizat un adevărat «program» iconografic. Încercând de a justifica numărul impresionant al reprezentărilor de daco-geți, realizate de artiștii romani pentru Forul lui Traian, ideea poate fi avansată că aceste sculpturi ar fi, un nobil «omagi» dedicat de către romani celui mai puternic adversar al lor. Mai multe argumente au fost invocate pentru susținerea acestei afirmații: respectul, chiar admirația, resimțită de Traian (probabil și de alți romani) în ceea ce privește războinicii geto-daci, cum atestă de asemenea numărul important de legiuni romane compuse numai din soldați daci ce au făcut parte din armata Imperiului roman după cuceririle realizate în Dacia (106 d.Hr.), precum și aurul dacilor, luat ca pradă de război, care a contribuit în mod esențial la redresarea economică a Imperiului roman. Acest

popor de războinici «redutabili», care a fost cu greu învins de romani și care a dat prin urmare atâția militari de valoare pentru legiunile Imperiului roman, nu putea fi ignorat de iconografia antică romană. Dacă se adaugă acestui fapt și importanta pradă de război adusă de romani din Dacia, incomensurabilele bogății care au salvat în mod practic Imperiul roman de la dezastru economic, se înțelege pentru ce Romanii au fost atât de «recunoscători» față de cei pe care îi învinseseră. Se poate deci considera că împăratul Traian a dedicat acest monument important (Forul) de asemenea și daco-geților, reprezentându-i în arta oficială romană, fiind un fapt cu totul excepțional. Daco-geții au fost înfrânți dificil de romani în timpul domniei lui Traian (98-117 d.Hr.), ei au pierdut o parte din țara lor, din teritoriul Daciei, și o cantitate însemnată din aurul și agoniseala lor, luate de romani ca pradă de război,

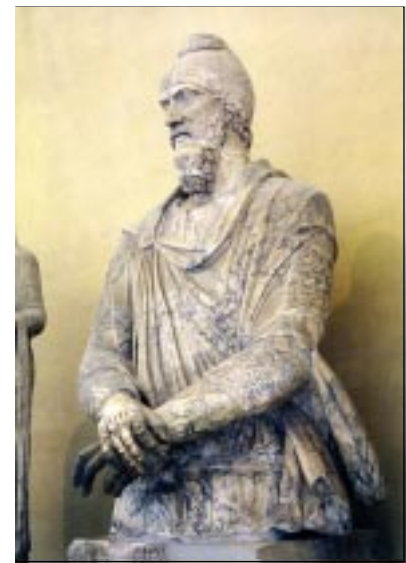

În 2012 se împlinesc 1900 de ani de la inaugurarea Forului lui Traian (foto) și 1925 de ani de la urcarea pe tronul de la Sarmizegetusa a regelui dac Decebal

dar cu toate aceste lucruri negative imaginea și prestigiul lor au rămas intacte. Și această reputație pe drept meritată a fost chiar pusă în valoare de cel mai puternic adversar al dacilor, romanii și Imperiul roman: dacii și poporul dac au fost onorați în arta sculpturală, imaginea lor demnă a fost plasată în locul cel mai prestigios al lumii romane, în inima Romei, în Forul lui Traian; și această imagine nobilă a poporului daco-get, aceste reprezentări sculpturale de geto-daci (o bună parte din ele) au reușit să învingă factorul distrugător al Timpului și să ajungă până în zilele noastre, fapt foarte important și de mare valoare pentru istoria reprezentărilor antice ale daco-geților în arta romană și a culturii României. Nici un alt popor subjugat de Roma nu a beneficiat de atât de multă atenție din partea artiștilor plastici romani. Se poate afirma că, mai mult decât galii, germanii, parții, sau alți «barbari», daco-geții au ocupat un loc privilegiat în arta romană și în inima Romei, în Forul lui Traian. Poporul daco-get a fost, putem spune, glorificat într-o manieră fără precedent

de către romani.

- Faptul că, două secole mai târziu, împăratul Constantin cel Mare "împrumută" statui de daci din Forul lui Traian pentru a-și orna Arcul propriu din Roma, are doar semnificația unei "reciclări" de opere de artă, sau - dacă luăm în considerare originea traco-romană a lui Constantin (născut la Naissus, în Dacia Aureliană, azi orașul Niș în Serbia) - ar trebui să luăm în considerare și posibilitatea de a ne afla în fața unui soi de "declarații de continuitate" a statutului special pe care elita dacică romanizată l-ar fi putut dobândi încă din prima generație de la cucerire?

- Un alt monument ce pune încă o dată în valoare imaginea daco-geților. Este vorba de Arcul de triumf (inaugurat în anul 315 d.Hr.) al împăratului Constantin I cel Mare, construit de Senatul roman pentru comemorarea victoriei lui Constantin contra lui Maxentius, la Podul Milvius, în anul 312 d.Hr. La fel ca și pentru Forul lui Traian, Arcul de triumf a lui Constantin (din Roma) a fost împodobit cu statui monumentale de

geto-daci, în număr de opt, ce au fost probabil luate din majestuosul for a lui Traian. Ne punem pertinenta întrebare, de ce acești daco-geți au fost puși la loc de seama la nivelul aticului acestui Arc triumfal a lui Constantin? Foarte probabil ca soldații de origine daco-getă care au luptat în armata lui Constantin au avut un rol decisiv în lupta de la Podul Milvius, ce a permis lui Constantin să învingă pe puternicul său rival Maxentius. Așa se poate da o explicație pertinentă, de ce statuile daco-geților se află într-o postura de omagii pe Arcul lui Constantin, în semn de mare recunoaștere a împăratului roman. "Misterele" în jurul daco-geților sunt departe de a se termina și de a înceta să ne uimească.

- Pe ce coordonate vă continuați, în această perioadă, cercetările? Ce conduită vă doriți să adopte, în această privință, mediul cultural-științific românesc și autoritățile cu responsabilități în zona patrimoniului național?

- Aceste reprezentări sculpturale sunt de o mare importanță pentru patrimoniul cultural european și românesc. Basoreliefurile Columnei lui Traian, precum și statuile daco-geților reprezintă o moștenire culturală de mare valoare artistică și iconografică, fiind mărturii sculpturale antice inestimabile. Aceste opere sculpturale trebuie studiate și puse în valoare, ele reprezintă dovezi iconografice invaluabile ale predecesorilor poporului ce azi se numește român. Sculptorii romani au reprezentat în mod magistral pe daco-geți, în arta lor. Aspectul fizic și cel psihic au fost redade într-un stil natural și realist pentru fiecare personaj; aceste portrete, de o mare calitate artistică și iconografică, caracterizează nobila fizionomie a poporului daco-get. Romanii nu realizaseră niciodată, până la venirea la conducerea Imperiului roman a lui Traian, în arta lor un număr considerabil de reprezentări de «barbari», iar atenția aparte acordată daco-geților este confirmată datorită incontestabilelor mărturii sculpturale ce în continuare pot fi admirate în zilele noastre. Aceste studii iconografice au ca rol de a situa mai bine aceste reprezentări de geto-daci, realizate de artiștii romani în timpul domniei lui Traian, de a sublinia importanța acestor sculpturi și de a fi studiate la adevărata lor valoare.

Aceste cercetări, aceste idei și aceste ipoteze plauzibile vor fi continuate, studiate și analizate, în jurul acestui subiect deosebit de interesant și important care va avansa și va deschide noi posibilități și noi perspective în cunoașterea istoriei artei iconografice antice românești. Aceste valori sculpturale antice ne aparțin nouă tuturor, și este de dorit ca împreună, noi Români, să facem totul ca să promovăm toate aceste valori inestimabile, pentru interesul nostru comun, pentru interesul nostru național, pentru cultura și identitatea noastră, în sensul modest, moral și științific.

LAURENȚIU NISTORESCU